

Међународни Дан матерњег језика

International Mother Language Day

Унеско

Године 1999. УН за образовање, науку и културу (UNESCO) прогласио је **21. фебруар** за Међународни дан матерњег језика — у спомен на петорицу студената који су 21. фебруара 1952. изгубили живот у протестима у Источном Пакистану (данашњем Бангладешу). Борили су се за право да користе и свој, бенгалски, језик поред званичног урдуа.

За више информација послушајте кратак видео:

https://www.youtube.com/watch?v=QKLoPXHIoGU&t=2s&ab_channel=ItsCrazyWorld4U

Дан матерњег језика установљен је са идејом да се негује културна разноликост и вишејезичност, и да се промовишу и очувају сви језици света.

УСТАВ Републике Србије

Устав Републике Србије регулише основна језичка права.

Члан 10. прописује да су у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, а да се службена употреба других језика и писама уређује законом, док **члан 21.** штити од дискриминације на језичкој основи.

Члан 75. гарантује припадницима националних мањина да сами одлучују о службеној употреби свог језика и писма.

Члан 79. је у целини посвећен Праву на очување посебности.

http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf

Језичка права обухватају људска и грађанска права. Нека од језичких права су право на очување матерњег језика и његово преношење наредној генерацији.

Језици националних мањина у Србији

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
•
UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET
•
ÚJVIDÉKI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
•
УНИВЕРЗИТЕТ У НОВИМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
•
UNIVERZITA V NOVOM SADE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
•
UNIVERSITATEA DIN NOVI SAD
FACULTATEA DE FILOSOFIE
•
UNIVERSITY OF NOVI SAD
FACULTY OF PHILOSOPHY

У мултиетничкој Војводини у службеној употреби су, поред српског језика и ћириличног писма, и мађарски, словачки, хрватски, румунски и русински језик и њихова писма. Националним мањинама је у Србији загарантовано право на изражавање, чување и неговање културне и верске посебности; право на школовање на матерњем, мањинском језику; право да у срединама где чине значајну популацију, имена улица и топографске ознаке буду исписане на њиховом језику...

На Филозофском факултету у Новом Саду (поред других језика) изучавају се и језици националних мањина: мађарски, словачки, румунски, русински.

Мали омаж мајкама

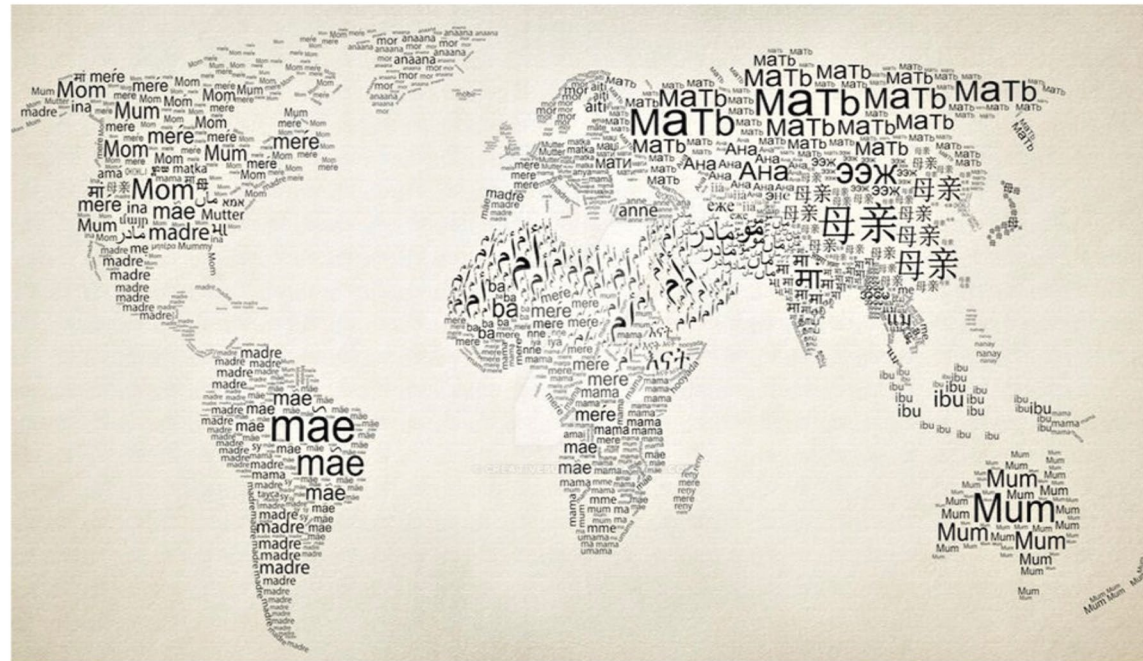
За језик на којем проговарамо у првим годинама живота углавном се користи одредница „матерњи”. Она упућује на мајку, особу која нас је родила, отхранила, однеговала и пренела на нас, слог по слог, реч по реч, прва знања. Као симбол, мајка представља сигурност уточишта, безусловне љубави, топлине, хране... У многим језицима користи се фраза „матерњи” или „натални” језик.

Матерњи језик

- Први језик који несвесно усвајамо у најранијем детињству
- Језик којим се прича у дететовом окружењу пре него што оно проговори, усваја се у породици, код куће
- Кад се од малена уче два или више језика истовремено, касније један језик доминира у радном окружењу а други у породичном
- Кључан за даљи развој и образовање (недовољно усвојен матерњи језик води ка тежем усвајању других језика)
- Учи се до дванаесте године (по Ноаму Чомском, језик који се усваја након тог узраста је „други” језик).

Како матерњи језик одређују речници?

Одреднице из речника: немачки

Матерњи језик – Први језик – Језик који усвајамо од рођења, најчешће кроз породичне контакте, називамо матерњи језик. У стручној литератури назива се први језик. Термин матерњи језик преузет је из латинског језика (види Гримов речник); у романским језицима гласи *langue maternelle* или *madrelingua*; у енглеском *mother tongue* (док насупрот овим појмовима у пољском гласи *język ojzysty* тј. очини језик). Термин матерњи језик нарушава слику која се односи на ситуацију усвајања језика у којој такође учествују и очеви, или браћа и сестре, а евентуално и други сродници, познаници, као и жене које чувају децу, аи-раи девојке, или од једног одређеног старосног доба и комшијска деца. Нема сумње да мајке имају важну улогу код усвајања првог језика; ипак, употреба појма матерњи језик је у многим ситуацијама проблематична...

(Ahrenholz, Bernt: *Erstsprache – Zweitsprache – Fremdsprache, U: Deutsch als Zweitsprache*, 2010)

Матерњи језик – појам је у немачки књижевни језик увео Мартин Лутер; претпоставља чињеницу да се сваки човек од своје најраније младости сврстава у онај језик који је по правилу прво научио од своје мајке...

(*Der grosse Brockhaus* – Bd. 8, 1955)

1 Muttersprache – Erstsprache

Die Sprache, die wir – meist im familiären Kontakt – von Geburt an lernen, bezeichnen wir als *Muttersprache* oder – zumeist in wissenschaftlicher Literatur – als *Erstsprache*. Die Bezeichnung *Muttersprache* ist aus dem Lateinischen übernommen (vgl. Grimmsches Wörterbuch); entsprechend heißt es auch in romanischen Sprachen *langue maternelle* oder *madrelingua*; im Englischen *mother tongue* (im Polnischen heißt es hingegen *język ojzysty* i.e. Vatersprache).

Die Bezeichnung *Muttersprache* verzerrt natürlich das Bild von der Spracherwerbssituation, an der meist auch Väter (vgl. zur Bedeutung der Väter Pancso-
jar/Vernon-Feagans 2006) oder Geschwister beteiligt sind und eventuell andere Verwandte, Bekannte oder auch Tagesmütter und Aupair-Mädchen oder ab einem bestimmten Alter Nachbarskinder mitwirken. Zweifellos haben Mütter eine wichtige Rolle beim Erstspracherwerb; dennoch erscheint die Bezeichnung *Muttersprache* in manchen Zusammenhängen nicht unproblematisch (Apel-
auer 1997, 10), da die Ausformung der für das Kind wichtigsten Sprache sich durchaus von dem Sprachgebrauch durch die Mutter unterscheiden kann
(Jespersen 1921 nach Apelauer 1997, 10).

Одреднице из речника: српски

Матерњи језик, први, у
породици научени језик,
свој језик (за разлику од
странога).

(Речник српскога језика Матице
српске, 2011)

узор. ломити ~ мучити се изговарајући речи неког страног је
зика. матерњи ~ први, у породици научени језик, свој језик (за
разлику од страног). мртви (изумрли) ~ језик којим се више не
говори, који није више у живој употреби. на врху на врху језика

Одреднице из речника: енглески

8.1 Mother Tongue

The 'mother tongue' is literally just that, the language of the mother, and is based on the reasonable view that a child's first 'significant other' is the mother. However, it is not always straightforward: the role of 'mother' may be taken by some other adult; similarly, the mother, biological or not, may provide bilingual or multilingual input for the child, either because the 'mother' is herself bilingual or because the role of mother is shared by several adults who use more than one language in speaking to the child. To what extent

the child's own developing idiolect is identified as that of the mother rather than that of the child's own peer group is a matter for empirical investigation (Ochs 1982).

Матерњи језик је дословно језик мајке и заснован је на разумном виђењу да је дететово првобитно „друго” фигура мајке. Међутим, ствари нису увек тако једноставне: улогу мајке може преузети нека друга одрасла особа; било да је биолошки родитељ или не, мајка може пружити двојезично или вишејезично знање детету, или зато што је и сама двојезична, или зато што улогу мајке дели неколико одраслих који користе више језика у разговору са дететом. У којој мери ћемо дететов развојни идиолект идентификовати као матерњи пре него вршњачки, ствар је емпиријске истраге [Ochs 1982].

(*Concise encyclopedia of educational linguistics*, ed. Spolsky B., 1999)

Одреднице из речника: руски

Родной язык - язык, усваиваемый человеком в раннем детстве путем подражания окружающим его взрослым.

Матерњи језик - језик који је особа усвојила у раном детињству опонашајући одрасле око себе.

(Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Москва, 1966.)

Матерњи језик — језик који је особа усвојила у раном детињству опонашајући одрасле око себе.

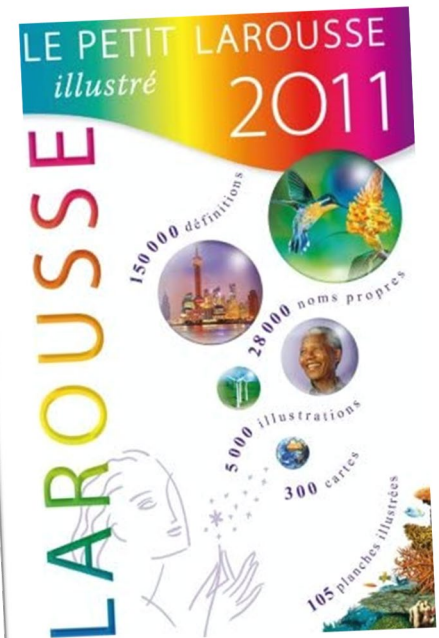
(Словарь лингвистических терминов, О. С. Ахманова, 1966)

Одреднице из речника: француски

Матерњи језик:

први језик који дете учи у контакту са својим
окружењем.

(Le petit Larousse illustré, 2011)

anglaise. La langue du xvie siècle, du barreau. ◇ Lan-
gue maternelle : première langue apprise par
l'enfant, au contact de son environnement immé-
diat. — Langue vivante, actuellement parlée. — Lar-

Одреднице из речника: шпански

lengua materna

1. f. **lengua** primera que una persona aprende a hablar.

Први језик који човек научи да говори.

*(Речник шпанског језика Шпанске краљевске академије = *Diccionario de la lengua española*, Real Academia Española, 2014)*

Одреднице из речника: италијански

Madrelingua — матерински
језик.

(*Vocabolario italiano–croato*, М.
Deanović, Ј. Jernej, 2012)

madre *f* mati, majka; ~ *adottiva* помajка; *lingua* ~
materinji jezik; ~ *snaturata* nemati; ~ *superiora* (o *ba-
dessa*) časna majka, starješinica; *dura* ~ tvrda možda-
na ovojnica; ~ *patria* zemlja rođenja, domovina; *casa*
~ središnjica, centrala; *della* ~ majčin; *è tutto sua* ~ on
je ista majka; (*registro*) matica, izvornik *m*; *registro a*
~ *e figlia* registar (ili blok) s probušenim dvostrukim
stranicama.

madreggiare [-džàre] *intr.* (*prs.* -éggio) naličiti na
majku, uvrći se u majku.

madrelingua [-lìngwa] *f* materinski jezik *m*.

madrepatria [-àtrja] *f* domovina, rođena gruda.

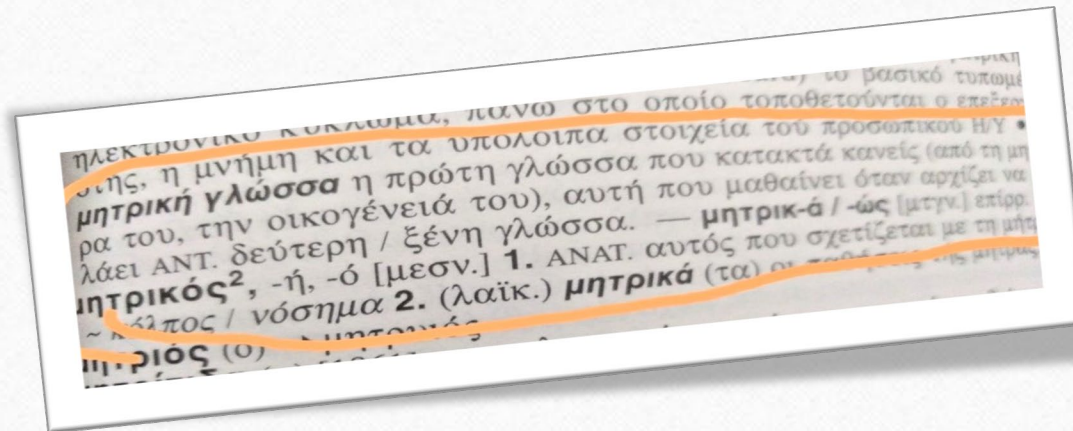
madreperla [-èrla] *f* zool. morska bisernica, školjka
bisernica (*Meleagrina margaritifera*); (*sostanza che se
ne ricava*) sedef *m*.

madrepora [-èpora] *f* rupičasti koralj *m* (*Madrepora*).

madreporico [-òriko] *adj.* (*pl.* -ci) od koralja *madre-
pora*.

madrevite *f* matica vijka, unutrašnji navoj (za vijak);
(za razliku od *viti*).

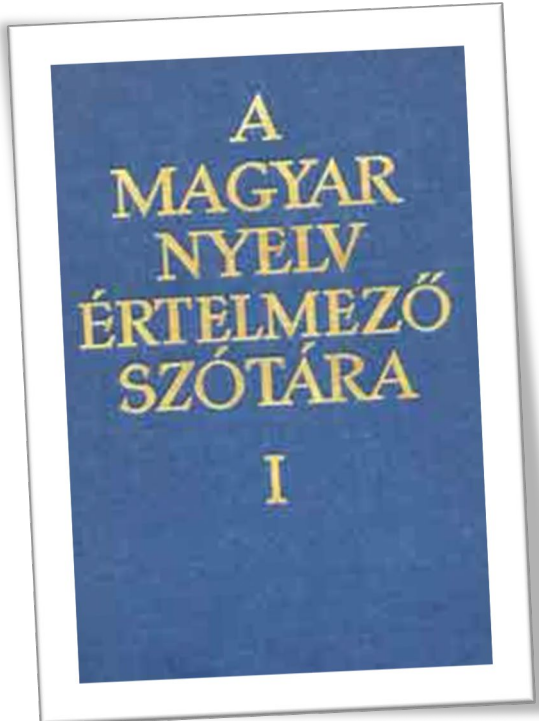
Одреднице из речника: грчки

Матерњи језик је први језик који неко усваја (од стране мајке или породице), језик којим се почиње говор. Супротно: други језик, страни језик.

(Речник савременог грчког језика, Г. Бабињотис, 2002)

Одреднице из речника: мађарски

A MAGYAR NYELV ÉRTELMEZŐ SZÓTÁRA I

Anyanyelv [...] Az a nyelv, amelyet az ember legjobban és legszívesebben beszél, s rendszerint az, amelyet gyermekkorában, főként anyjától tanult.

A statisztikában az anyanyelvet külön rovatban tüntetik fel. [...]

„Lesz-e költő ki az
édes anyanyelven Rólatok korának csudát
énekeljen“ (Arany János) [...]

„Az a tény, hogy anyanyelvem magyar és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható...” (Kosztolányi Dezső)

(A Magyar Nyelv Értelmező Szótára. 1. köt., A-D, 1966)

Матерњи језик [...] Језик који човек најбоље и најрађе говори, и који се уобичајено учи одмалена, најчешће од мајке.

У статистици се матерњи језик наводи у посебној рубрици. [...]

„Да ли ће бити песника који ће певати о
Вама на вољеном матерњем језику?“
(Јанош Арањи) [...]

„Чињеница да је мој матерњи језик
мађарски и да говорим, мислим и
живим на мађарском, највећи је догађај
у мом животу којем нема равног...”
(Деже Костолањи)

(Речник мађарског језика, 1966)

Одреднице из речника: словачки

Матерњи језик ж., први научени језик који појединац усваја од стране мајке, ј. који му је најближи и најбоље њиме влада, родни, матерњи језик; беспрекорно знање ~; навести словачки као свој ~; преводити текстове са страног језика на ~; живео је дуже у иностранству а ~ је заборавио; знао је штурим језиком да разговара са припадницима најразличитијих националности на њиховом ~.

[М. Hvorecky]

(Slovník súčasného slovenského jazyka M-N, 2006, 2011, 2015)

Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, H – L, M – N z r. 2006, 2011, 2015.

materčina -ny ž. ► prvý naučený jazyk, ktorý si jednotlivец osvojí od matky, ku ktorému má najbližší vzťah a najlepšie ho ovláda, rodný, materinský jazyk: *dokonalá znalosť materčiny; uviesť slovenčinu ako svoju materčinu; prekladať inojazyčné texty do materčiny; žil dlhšie v zahraničí a na materčinu zabudol; Vedel sa lámane zhovárať s príslušníkmi najrôznejších národností v ich materčine.* [M. Hvorecký]

Одреднице из речника: румунски

LIMBĂ MATERNĂ, матерњи језик на румунском језику, потиче од латинског адјектива *maternus*, што значи мајчино, својствено мајци, који се односи на мајку, који потиче од мајке, са значењем језик који неко учи од раног детињства, од родитеља; натални језик. Синоним за LIMBĂ MATERNĂ је LIMBĂ NATALĂ.

(Експликативни речник
румунског језика

Института за лингвистику
Румунске академије у Букурешту,
1975)

MATÉRN, -Ă, *materni*, -e, adj. De mamă, propriu mamei, care se referă la mamă; are provine de la mamă. ♦ *Limbă maternă* = limbă pe care o învață cineva din prima copilărie, de la părinți; limbă natală. ♦ (Adverbial) Cu sentimente de mamă, ca o mamă. — Din lat. **maternus**, it. **materno**.
MATERNĂL, -Ă, *maternali*, -e, adj. (Livr.) Matern. — Din fr. **maternel**.
MATERNITĂTE, (2) *maternități*, s.f. 1. Stare, calitate de mamă; instinct matern. (Concr.) Sarcină (a mamei). 2. Spital care asigură asistența medicală a femeii ravide în perioada sarcinii a nașterii și a lăuziei. — Din fr. **maternité**.

Одреднице из речника: корејски

모국어 母國語 [모:구거] +
1. 명사 자기 나라의 말. 주로 외국에 나가 있는 사람이 고국의 말을 이룰 때에 쓴다.
2. 명사 여러 민족으로 이루어진 국가에서, 자기 민족의 언어를 국어 또는 외국어에 상대하여 이르는 말.

Матерњи језик

1. Језик земље којој појединац припада. Најчешће се користи када појединац у иностранству говори на језику сопствене земље.
2. Језик народа коме појединац припада у односу на званични или страни језик у вишенационалној држави.

(*Standard Korean Language Dictionary* (표준국어대사전), National Institute of Korean Language, 1999)

Сваке друге недеље један матерњи језик нестане из употребе

Лингвисти прогнозирају да ће од око 6.000 језика, до краја 21. века, одумрети више од половине.

Највише су угрожени језици са малим бројем говорника од неколико стотина или десетина, и језици који припадају малим заједницама које нису цивилизоване са становишта западних стандарда и који немају институције.

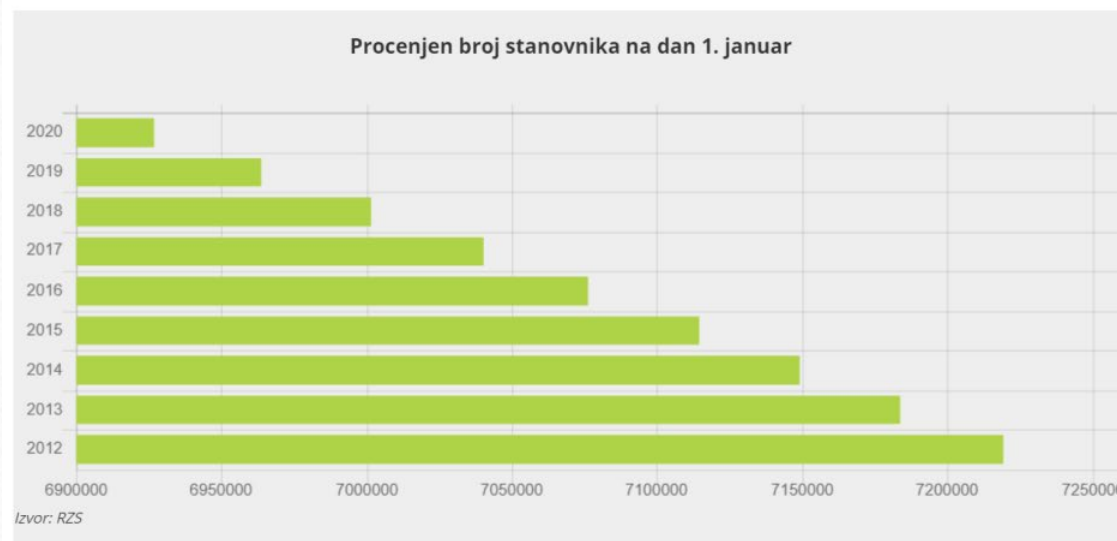
Говорника српског језика – све мање

Демографски трендови последњих деценија померају језичку слику света на штету економски неразвијених земаља.

Не само да се из наше земље млади људи масовно исељавају него је то случај и са осталим земљама у региону, па чак и са слабије развијеним земљама Европске уније.

То значи да је говорника српског језика као матерњег и језика средине — све мање (јер се из Републике Србије исељавају не само припадници српске националности него и сви остали њени грађани). Доласком у нову језичку средину, бледе компетенције језика и као матерњег и као језика средине.

Дијаграм *Процењеног броја становника на дан 1. јануар 2020.* са сајта Републичког завода за статистику

<https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva>

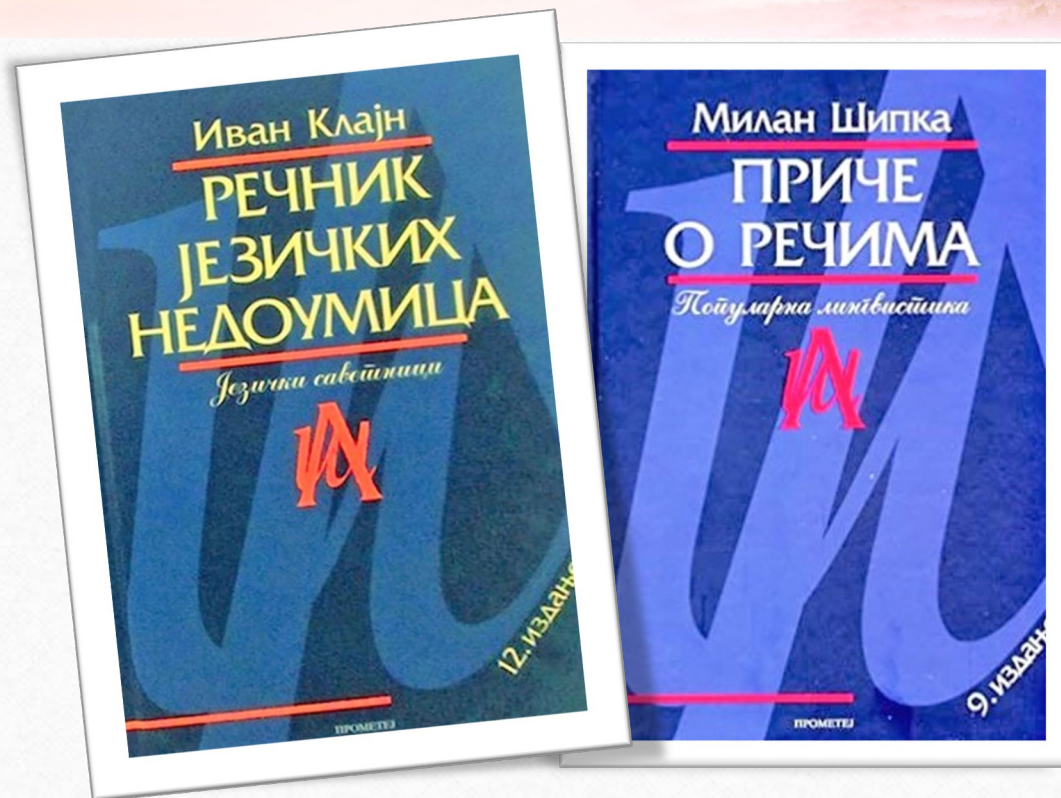
Брига о језику

Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) објавила је да је последњих 12 година из Србије отишло у иностранство пола милиона људи, просечне старости тридесет година.

Сликовитије речено, из земље се иселио један Нови Сад са околином, препун младих људи.

Зато брига о језику има још већи значај.

Чувајмо и негујмо свој језик

Правилно је

децидиран (не децидан) (можемо рећи и одлучан, одсечан, недвосмислен)

Богојављење (не Богојављање)

Тунишанин (не Тунижанин)

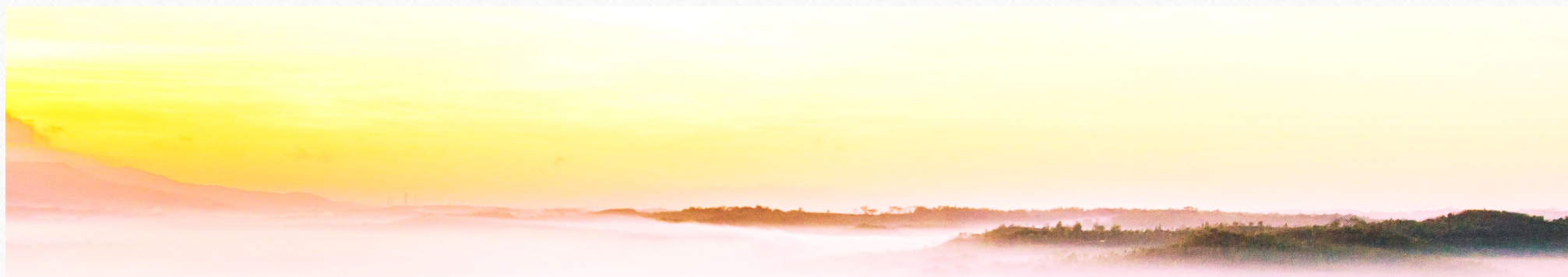
снајпер (не снајпериста)

Тенерифе и Тенерифа (не Тенерифи)

скалпел (не скалпер)

сексепил а не сексипил

Акира Куросава (не Акиро К.)

Ал Пачино (не Паћино)

ламборгини (не ламборџини)

Сафок (не Сафолк)

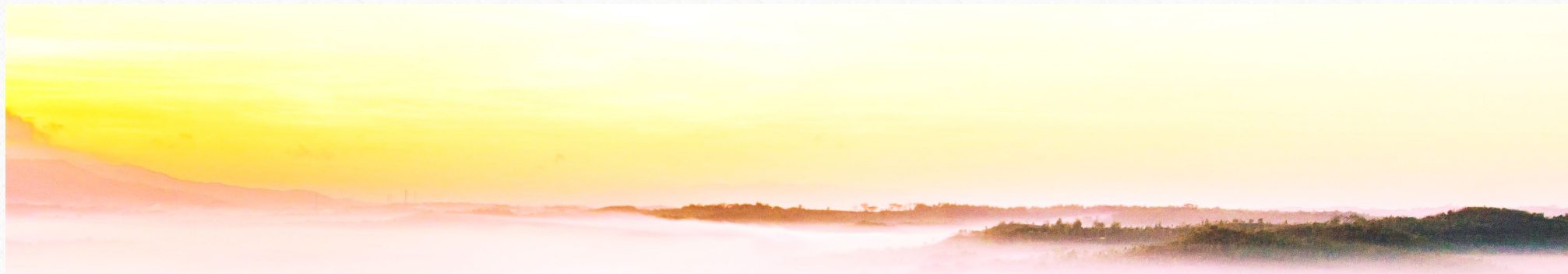
Лијам (не Лајам) (од енгл. Liam)

Лос Анђелес (не Лос Анђелос)

Рио де Жанеиро (не Женеиро)

Сао Пауло (не Сао Паоло)

Гарсија Лорка (не Лорка) (Шпанци никад не изостављају прво презиме)

Шчећин (не Шћећин)

Шила (не Шејла) (од енгл. Sheila)

одељење, дељење, обољење, запаљење али покоЛење (због речи коЛено)

подтачка, подтекст, подтема, подтип али претекст (не предтекст)

оћутати (не отћутати)

у Тајланду а не на Тајланду (Тајланд није острво)

Није погрешно али је боље

Португал него Португалија (према немачком)

Стокхолм него Штокхолм

Панџаб него Пенџаб

равнодневица него равнодневница

свакодневица него свакодневница

реситал него рецитал

Сапфо него Сафо

Шкот и Шкоткиња него Шкотланђанин и Шкотланђанка (према немачком)

Погрешно усвојени одомаћени облици

Кларк Гебл (не Клерк)

Киркегор (не Кјеркегор)

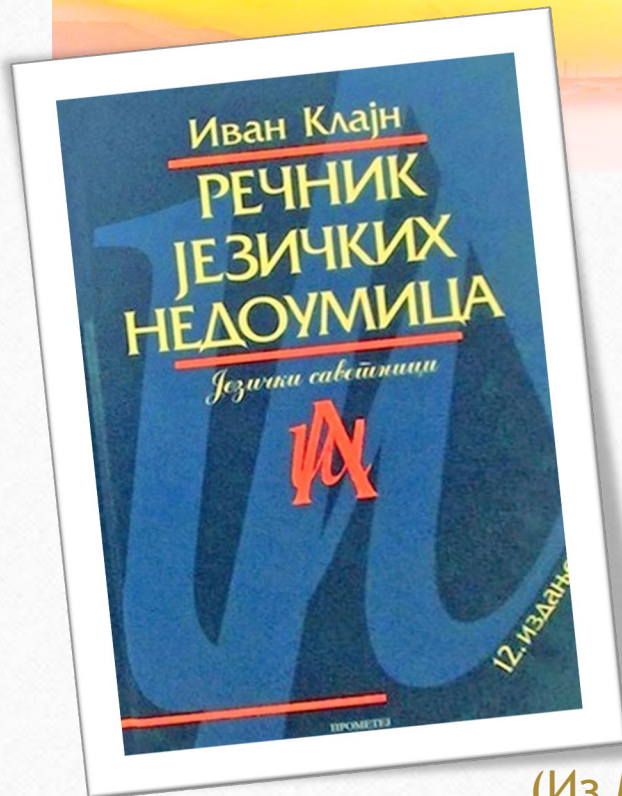
Елвис Пресли (а не Присли)

Ремон Кено (а не Рејмон)

Мики Рорк (не Рурке)

Садерленд (не Сатерленд)

Симор (не Сејмур)

Сидни (не Сиднеј)

Сигорни Вивер (не Сигурни)

Сри Ланка (не Шри Ланка)

Тина Тернер (не Тарнер)

Тридо (не Трудо)

Тулуза (не Тулуз)

(Из Речника језичких недоумица Ивана Клајна)

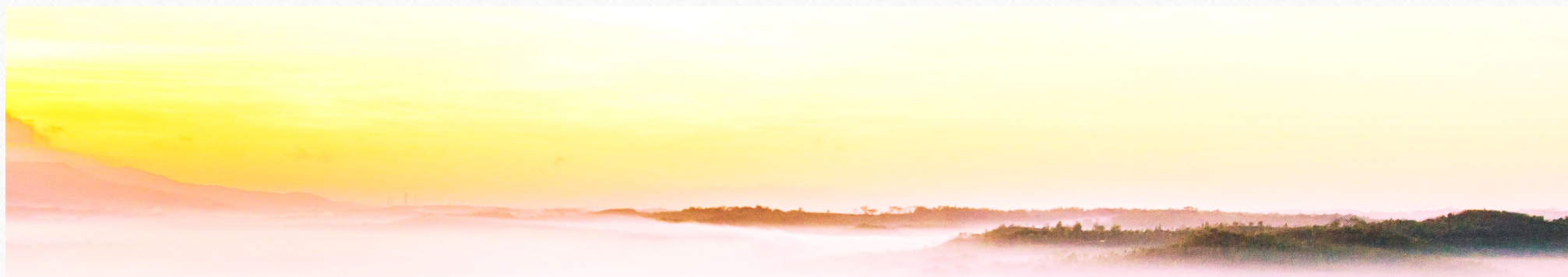
Порекло (неких) речи

РОМАН, прича на народном језику

У средњем веку у Италији, Француској и другим романским земљама, службени језик био је латински мада њиме ниједан народ није више говорио. Писци су, међутим, писали за народ па су стога у својим делима почели употребљавати домаћи, народни језик, који се, за разлику од службеног, латинског, звао *романски*. Тако је настала „романска прича” (*conte roman*), тј. прича на романском (народном) језику. Касније је изостављено оно *conte* („прича”) па је остало само *роман*. Роман у књижевности живи већ пуних пет стотина година...

ТРАГЕДИЈА, јарећа песма

Потиче од старогрчког *trag(o)-aoidiā* „јарећа песма”. Отприлике у 5. веку п. н. е. у Атини се драма изводила тако што су се у наступу смењивали хор и хоровођа. Певачи у хору су обично певали песме у част бога Диониса, одевени у јареће коже.

ШКОЛА, играоница

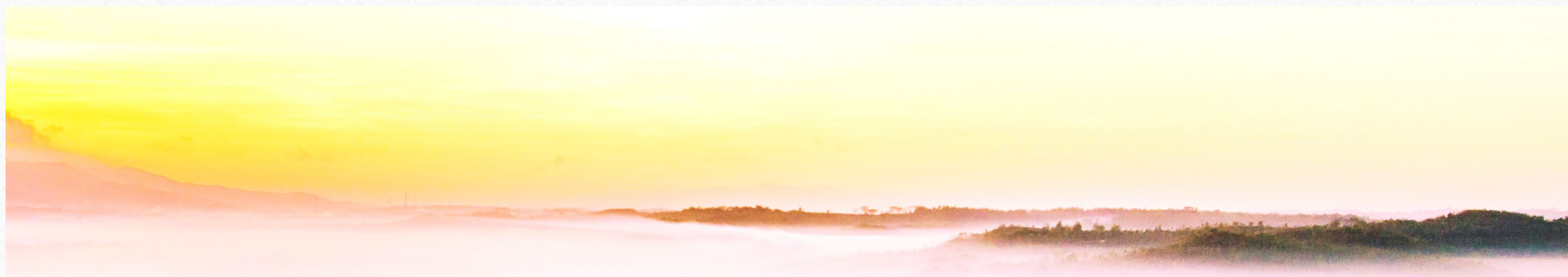
Стари Римљани говорили су *shola* са значењем „училиште” али пре тога су је преузели од Грка, код којих је *схола* (σχολή) значило „доколица”, „одмор”, „забава”.

ГИМНАЗИЈА, вежбалиште за голишаве

Реч је потекла од грчке речи *гимнос* (γυμνάσιον), што значи „го”, „наг”. Стари Грци радили су тешке, напорне вежбе без одеће.

ПАРА, новчић од сребра

Реч *пара* потиче из турског језика а Турци су је преузели од Арапа где је означавала „сребро” (од арапске речи *бара* за тај појам).

ПУЛЕН, ждребе

Реч *roulain* на француском значи „ждребе”. Реч се прво употребљавала у коњичком спорту. Касније је прешла у друге спортове, одакле се даље проширила.

ГОЛУБ, птица голубије, плавкасте боје

ПЧЕЛА, „која прави буку”

У старословенском је пчела била *бчела, пореклом *бучела, још даљим пореклом *букела. (Она која „бучи”, прави буку.)

(Из књиге *Приче о речима* Милана Шипке)

Устаљени изрази на тему језика

- Не могу да се сетим њеног имена. На врх ми је **језика**.
 - Ништа он не зна. Бржи му је **језик** од памети.
 - Боље држи **језик** за зубима.
- Разишли смо се, нисмо могли да нађемо заједнички **језик**.
 - Види ти њега како је брз на **језику**.
 - Молим те, немој ме вући за **језик**.
 - Шта то причаш? **Језик** прегризао дабогда.
- Добила сам десет на испиту. **Језик** ми се одједном развезао.
 - Није истина. То причају зли **језици**.
 - Слушај ти, скрати мало тај **језик**, знаш.

Филмски фестивал матерњег језика

Установљен је на Смитсониану (Washington, D.C.)

Фестивал слави културну и језичку разноликост приказивањем филмова и стваралаца из целог света током четири дана бесплатних пројекција.

Фестивал постоји од 2016. године.

<https://mothertongue.si.edu/>

FEATURE FILMS

Waikiki

Teko Haxy
Being Imperfect

Tote
Grandfather

Језик је хранитељ народа. Докле год живи језик, докле га љубимо и почитујемо, њим говоримо и пишемо, прочишћавамо, дотле живи и народ, може се међу собом разумијевати и умно саједињавати, не прелива се у други, не пропада.

Вук Стефановић Караџић

Библиотека

Љиљана Ћук

На свесрдној помоћи и подршци хвала колегама: Анди Алмажан, Блажану Стјепановићу, Илији Чанку, Љиљани Матић, Нади Усановић Ашоњи, Драгосави Симић и Наташи Белић. Хвала лекторкама и професоркама: Тамари Станић, Бојани Ковачевић Петровић, Марини Спеваковој, Харгити Хорват Футо, Ифигенији Радуловић, Дебори Ким и Софији Морињо.

Филозофски факултет
Универзитета у Новом Саду
21. фебруар 2021.